

**Микитюк П.П., докторант кафедри менеджменту організацій і інвестицій
(Тернопільський національний економічний університет)**

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ВІД ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Запропоновано методи аналізу грошових потоків і фінансових результатів, що забезпечують вирішення важливих прикладних завдань управління інноваційною діяльністю підприємств будівельного комплексу.

The methods of analysis of streams of monies and financial results which provide the decision of the important applied tasks of management of enterprises of a build complex innovative activity are offered.

В сучасних умовах інновації і інноваційна діяльність набувають все більше значення для економічного розвитку країни і для успішної фінансово-господарської діяльності будівельних організацій, будучи одним з базових елементів ефективної стратегії і важливим інструментом створення та підтримки конкурентних переваг.

Істотні труднощі в практичному вживанні існуючих теоретичних положень аналізу і оцінки нововведень викликає недостатність методичних розробок в області внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності і оцінки її загальної ефективності для організації. Нерозвиненість системи спеціальних аналітичних показників і підходів до оцінки інновацій, що враховують їх економічну природу і зміст, у ряді випадків негативно позначається на обґрунтованості рішень, що приймаються фінансовими менеджерами організацій.

Додатковим стимулом для дослідження проблем інноваційної діяльності служать активні процеси глобалізації і інтернаціоналізації економіки, черговим етапом яких є вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ). Якісні зміни середовища бізнесу, пов'язані з посиленням конкуренції на традиційних ринках, вимушують багато фірм до пошуку нових шляхів розширення своєї участі і підвищення прибутків підвищення прибутків, тобто породжують необхідність безперервних і принципових інновацій. Аналіз покликаний виступати засобом пошуку даних можливостей та інструментів їх реалізації [1, 31].

У розробку положень аналізу інновацій внесли свій внесок багато вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів І. Волкова, В. Ковальова, Я. Крупка, А. Кузнецова, Б. Литвин, А. Поручник, С. Покропівний, В. Савчук, А. Шеремета, С. Шкарабан та інші.

Методика дослідження ґрунтується на вивченні і узагальненні накопиче-

них знань у вітчизняній і зарубіжній теорії і практиці, виконанні розрахунково-аналітичних процедур на основі методів економічного аналізу.

Метою статті є розробка методичних положень аналізу грошових потоків і фінансових результатів інноваційної діяльності, що забезпечить вирішення прийняття важливих управлінських рішень.

У системах комплексного економічного аналізу інноваційної діяльності підприємств галузі важливе місце займає аналіз фінансових результатів і грошових потоків інновацій. Він займає проміжне місце між аналізом доходів, витрат, активів, зобов'язань і інвестиційних витрат, як етапами попереднього і подальшого аналізу, і аналізом комплексних оцінних показників, таких як чиста поточна вартість (NPV). Завдяки тому, що фінансові результати і грошові потоки є узагальнюючими показниками, що характеризують результат діяльності організації в поточному періоді, їх аналіз виступає головним інструментом поточного контролю інноваційної діяльності і основою оперативного управління. Тоді як детальний економічний аналіз витрат, використання ресурсів вимагає відносно більшого часу і трудовитрат на проведення, дозволяючи з високою точністю виявляти причини відхилень результатів заходів від запланованих, аналіз фінансових результатів може проводитися експрес-методом, безпосередньо в ході формування внутрішньої звітності за минулий період. Одночасно аналіз фінансових результатів вказує основні напрями для пошуку причин відхилень і виявлення резервів зростання в ході подальшого аналізу. В рамках справжнього дослідження ми ставимо завдання виділити організаційні етапи і визначити методичні підходи до аналізу фінансових результатів і грошових потоків інновацій як важливого елементу систем комплексного економічного аналізу нововведень.

Хоча найбільше значення в практиці оперативного управління знаходить саме поточний аналіз фінансових результатів і грошових потоків, їх перспективний аналіз також є важливою ланкою процедури оцінки ефективності інновацій. Тоді як поточний і ретроспективний аналіз орієнтований на виявлення причин відхилень фактичних результатів від планових показників і рівня попереднього періоду, перспективний аналіз може з успіхом застосовуватися для оцінки впливу інновацій на результати організації в цілому. В системі комплексного контролю інноваційної діяльності аналіз фінансових результатів і грошових потоків використовується, головним чином, для забезпечення кошторисного контролю і контролю відповідності. Оскільки результативні показники аналізу – прибуток (збиток) і грошовий потік – характеризують окремо узятий період, для оцінки і контролю ефективності інновацій даних розділів аналізу самостійного значення не мають.

Суб'єктами аналізу фінансових результатів і грошових потоків інновацій виступають, як правило, керівники структурних підрозділів організації або керівники проектів (при проектній організації управління і контролю), а також підлеглі їм функціональні підрозділи: економічні і планові відділи, бухгалтерія, і т.д. Інформаційною базою перспективного аналізу є дані іннова-

ційних проектів і бізнес-планів розвитку організації, побудованих на основі облікової, загальноекономічної і маркетингової інформації; поточний і подальший аналіз проводиться за даними обліку і звітності порівняно з показниками бізнес-планів [2, 54].

Перспективний аналіз фінансових результатів і грошових потоків інновацій проводиться в рамках оцінки їх ефективності і впливу на загальні результати діяльності фірми, тобто входить до складової частини підсистеми аналізу інвестиційних альтернатив нововведень. Для його проведення ми пропонуємо використати аналітичну табл. 1, яка дозволить оцінити вплив інновацій, що плануються, на загальний фінансовий результат і на грошові потоки за видами діяльності (операційної, інвестиційної і фінансової).

Таблиця 1
Оцінка впливу інноваційного проекту "Будсервіс" на результати діяльності
Холдингової компанії «Київміськбуд» на 2008 р.

(тис. грн.)

Показники	У відсутність інновацій	По інноваціях	При здійсненні інновацій	Ефект інновацій (гр.3-гр.1)
А	1	2	3	4
Доходи і витрати				
1. Виручка від реалізації	270000	60000	330000	60000
2. Собівартість реалізованої продукції	120000	25000	145000	25000
3. Комерційні витрати	20000	10000	30000	10000
4. Управлінські витрати	70000	5000	75000	5000
5. Прибуток від реалізації	60000	20000	80000	20000
6. Операційні доходи і витрати	-20000	-12000	-32000	-12000
6.1. у тому числі відсотки до виплати з врахуванням відсотків до отримання	15000	1000	16000	1000
6.2. у тому числі від придбання і вибуття позаоборотних активів	0	-10000	-10000	-10000
7. Позареалізаційні доходи і витрати	0	0	0	0
8. Прибуток до оподаткування	40000	8000	48000	8000
9. Податок на прибуток	9600	1920	11520	1920
10. Чистий прибуток (збиток) періоду	30400	6080	36480	6080

продовження табл 1

11. Амортизаційні відрахування, витрати майбутніх періодів	12000	4000	16000	4000
12. Приріст чистого оборотного капіталу за операційною діяльністю	5000	1000	6000	1000
13. Приріст чистого виробничого оборотного капіталу за інвестиційною діяльністю	0	1000	1000	1000
14. Зміна заборгованості за фінансовими операціями	10000	-1000	9000	-1000
15. Виплати дивідендів	0	0	0	0
Грошові потоки				
16. Грошовий потік від операційної діяльності (5)+(6)-(6.1)-(6.2)+(7)-(9)+(11)-(12)	52400	20080	72480	20080
17. Грошовий потік від інвестиційної діяльності (6.2)-(13)	0	-11000	-11000	-11000
18. Грошовий потік від фінансової діяльності -(6.1)+(14)-(15)	-5000	-2000	-7000	-2000
19. Чистий грошовий потік за період (16)+(17)+(18)	47400	7080	54480	7080

Як видно з табл. 1 в деяких випадках може спостерігатися взаємозалежність доходів і, особливо, витрат з інноваційної та поточної діяльності (ефект масштабу, ерозія асортименту і подібні явища). При цьому в графі 4 табл. 1 відобразиться величина синергетичного ефекту інновацій (як різниця між значенням за графою 3 і сумою значень за графами 1 і 2). У ряді випадків можлива відсутність показників по ряду рядків графи 2, таких, як виручка від продажів і т.п. (наприклад, для нововведень, ефект яких виражений виключно в зниженні витрат). В даному випадку показники графи 2 можуть формуватися розрахунковим шляхом, як різниця між ситуаціями "з проектом" (граф 3) і "без проекту" (граф 1). Аналіз даних табл. 1 пропонується проводити таким чином: визначивши величину впливу інновацій на фінансові результати і грошові потоки економічного суб'єкта, розраховують темпи приросту прибутку і чистого грошового потоку по роках реалізації проекту, потім оцінити приведенний економічний ефект (NPV) інновацій як суму дисконтованого приросту чистого грошового потоку за періодами. Набуте значення NPV

показує, зокрема, вплив інновацій на ринкову вартість компанії (в умовах ефективного ринку).

Поточний і ретроспективний аналіз фінансових результатів і грошових потоків інновацій пропонується проводити в аналітичних таблицях, що забезпечують виявлення відхилень фактичних показників від запланованих і аналіз причин даних відхилень (початкові дані приведені в табл. 2).

Таблиця 2

Початкові дані для аналізу відхилень фінансових результатів і грошових потоків за проектом "Будсервіс" на 2008 р.

тис. грн.

Показники	За планом	За планом на фактичний обсяг	Фактично при плановому рівні витрат	Фактично
A	1	2	3	4
Доходи і витрати				
1. Виручка від реалізації	60000	72000	77760	77760
2. Собівартість реалізованої продукції	25000	30000	33600	35280
3. Комерційні витрати	10000	10000	11200	11760
4. Управлінські витрати	5000	5000	5600	5880
5. Прибуток від реалізації	20000	27000	27360	24840
6. Операційні доходи і витрати	-12000	-12000	-13440	-14112
6.1. у тому числі відсотки до виплати з вирахуванням відсотків до отримання	1000	1000	1120	1120
6.2. у тому числі від придбання і вибуття позаоборотних активів	-10000	-10000	-11200	-11760
7. Позареалізаційні доходи і витрати	0	0	0	0
8. Прибуток до оподаткування	8000	15000	13920	10728
9. Податок на прибуток	1920	3600	3340,8	2574,72
10. Чистий прибуток (збиток) періоду	6080	11400	10579,2	8153,28
11. Амортизаційні відрахування, витрати майбутніх періодів	4000	4000	4000	4000

12. Приріст чистого оборотного капіталу за операційною діяльністю	1000	1200	1320	1353
13. Приріст чистого виробничого оборотного капіталу за інвестиційною діяльністю	1000	1000	1120	1176
14. Зміна заборгованості за фінансовими операціями	-1000	-1000	-1120	-1120
15. Виплати дивідендів	0	0	0	0
Грошові потоки				
16. Грошовий потік від операційної діяльності (5)+(6)-(6.1)-(6.2)+(7)-(9)+(11)-(12)	20080	25200	25579,2	23680,28
17. Грошовий потік від інвестиційної діяльності (6.2)-(13)	-11000	-11000	-12320	-12936
18. Грошовий потік від фінансової діяльності -(6.1)+(14)-(15)	-2000	-2000	-2240	-2240
19. Чистий грошовий потік за період (16)+(17)+(18)	7080	12200	11019,2	8504,28

Для аналізу прибутків і збитків організації, та адаптуючи її до особливостей кошторисного контролю поточної діяльності (зокрема, управлінського обліку, що має в своєму розпорядженні дані, про величину змінних і постійних витрат), ми пропонуємо виділяти вплив наступних чинників:

- рівня цін на продукцію і виробничі ресурси;
- обсягу реалізації в натуральному виразі;
- рівень змінних витрат (собівартості продукції);
- рівень умовно-постійних витрат.

Наведені базові чинники діють як на фінансові результати, так і на грошові потоки, причому можна рекомендувати проведення сумісного аналізу даних показників для виділення взаємозв'язків і їх взаємозалежності в динаміці. В табл. 3 представлено результати аналізу відхилень по укрупнених групах чинників, а саме за рахунок зміни обсягу реалізації (включаючи структурні зрушення), рівня цін (як на продукцію, так і на початкові ресурси) і рівня ефективності використання ресурсів (рівня витрат в натуральному виразі). Аналогічні розрахунки можуть проводитися за даними форм внутрішньої звітності без даних синтетичного і аналітичного обліку. У зв'язку з цим про-

понується використовувати аналітичну табл. 3 для проведення експрес-аналізу і оцінки виконання планів (кошторисів) інновацій.

Таблиця 3

Аналіз відхилень фінансових результатів і грошових потоків проекту "Будсервіс на 2008 р.

(тис. грн.)

Показники	Відхилення			
	за рахунок об'єму	за рахунок цін	за рахунок ефективності використання ресурсів	разом
A	1	2	3	4
Доходи і витрати				
1. Виручка від реалізації	12000	5760	0	17760
2. Собівартість реалізованої продукції	5000	3600	1680	10280
3. Комерційні витрати	0	1200	560	1760
4. Управлінські витрати	0	600	280	880
5. Прибуток від реалізації	7000	360	-2520	4840
6. Операційні доходи і витрати	0	-1440	-672	-2112
6.1. у тому числі відсотки до виплати з вирахуванням відсотків до отримання	0	120	0	120
6.2. у тому числі від придбання і вибуття позасоборотних активів	0	-1200	-560	-1760
7. Позареалізаційні доходи і витрати	0	0	0	0
8. Прибуток до оподаткування	7000	-1080	-3192	2728
9. Податок на прибуток	1680	-259,2	-766,08	654,72
10. Чистий прибуток (збиток) періоду	5320	-820,8	-2425,92	2073,28
11. Амортизаційні відрахування, витрати майбутніх періодів	0	0	0	0
12. Приріст чистого оборотного капіталу за операційною діяльністю	200	120	33	353
13. Приріст чистого виробничого оборотного капіталу за інвестиційною діяльністю	0	120	56	176

14. Зміна заборгованості за фінансовими операціями	0	-120	0	-120
15. Виплати дивідендів	0	0	0	0
Грошові потоки				
16. Грошовий потік від операційної діяльності (5)+(6)-(6.1)-(6.2)+(7)-(9)+(11)-(12)	5120	379,2	-1898,92	3600,28
17. Грошовий потік від інвестиційної діяльності (6.2)-(13)	0	-1320	-616	-1936
18. Грошовий потік від фінансової діяльності -(6.1)+(14)-(15)	0	-240	0	-240
19. Чистий грошовий потік за період (16)+(17)+(18)	5120	-1180,8	-2514,92	1424,28

Проведення аналізу значно спрощується за наявності корпоративної інформаційної системи, що акумулює планову і облікову інформацію в розрізі єдиної статі витрат. Така система планування і обліку дозволить автоматично здійснювати перерахунок показників бізнес-планів в ціни і умови поточного періоду і одержувати вихідні форми, аналогічні табл. 3, одночасно з складанням внутрішньофірмової звітності.

До наближеного методу розрахунку грошових потоків за термінами оборотності можна запропонувати показник середнього грошового потоку, що генерується одиницею продукції, як аналог маржинального доходу від реалізації. Використовуючи непрямий метод розрахунку грошових потоків, даний показник не можна оцінити з достатньою точністю, оскільки невідомі відповідні зміни дебіторської і кредиторської заборгованості по статтях прямих витрат. Застосовуючи групування бухгалтерських показників на підставі даних про терміни оборотності і необхідної ставки дисконтування (з поправкою на ризик), можна набути приведенне значення грошового потоку від виробництва і реалізації одиниці продукції [3, 43].

$$ACF_N = Pr/(1+r)^{OD3/T} - C_M/(1+r)^{-(OGP+TBЦ/2-OK3')/T} - C_W/(1+r)^{-(OGP+TBЦ/2-OK3')/T} - C_{ST}/(1+r)^{-(OGP+TBЦ/2-OK3')/T}, \quad (1)$$

де ACF_N – середній грошовий потік від виробництва і реалізації одиниці продукції; Pr – ціна реалізації; r – ставка дисконтування; $OD3$ – оборотність дебі-

торської заборгованості (в днях); T – тривалість звітнього періоду (в днях); C_M – матеріальні витрати (змінні) на одиницю продукції; OPT – оборотність готівової продукції (в днях); TBC – тривалість виробничого циклу (в днях); $OM3$ – оборотність матеріальних запасів (в днях); $OK3$ – оборотність кредиторської заборгованості по розрахунках за матеріали (в днях); C_W – витрати на оплату праці (змінні) на одиницю продукції; $OK3'$ – оборотність кредиторської заборгованості по оплаті праці (в днях); C_{ST} – витрати з оплати єдиного податку на одиницю продукції (в частині змінних сум оплати праці); $OK3''$ – оборотність кредиторської заборгованості по єдиному податку (в днях).

Середній грошовий потік розраховується по відношенню до моменту, відповідного реалізації (відвантаженню) одиниці продукції. Даний показник може застосовуватися для цілей перспективного і поточного аналізу і контролю грошових потоків інноваційної діяльності (поточної діяльності по експлуатації інновацій). До його достоїнств слід віднести те, що середній змінний грошовий потік ACF_N дозволяє оцінити внесок виробництва одиниці виробу кожного вигляду в грошові потоки організації з урахуванням різночасності грошових надходжень і виплат. Така оцінка має особливе значення при значній тривалості виробничо-комерційного циклу, коли віддалені в часі на декілька місяців притоки і відтоки грошових коштів не можна вважати одночасними. У формулі (1) прийнято допущення про рівномірність виникнення витрат на оплату праці протягом виробничого циклу (показник $(1+r)^{-TBC/2}$). При необхідності вираз (1) можна скоректувати з урахуванням фактичної схеми розподілу витрат в ході циклу виробництва. Аналіз даного показника рекомендується проводити методом ланцюгових підстановок, виявляючи вплив змін окремих складових грошового потоку і термінів оборотності.

Систематичне проведення аналізу грошових потоків широко поширено в практичній діяльності господарюючих суб'єктів. Комерційні організації використовують щомісячні внутрішні звіти про грошові потоки як дієвий інструмент управління і контролю. Особливої уваги заслуговує досвід вживання внутрішньої звітності для контролю інноваційної діяльності крупними компаніями. Так, бухгалтерськими, фінансовими і економічними підрозділами Холдингової компанії «Київміськбуд» – одного з об'єктів справжнього дослідження – проводиться злагоджена політика з обліку, аналізу і поточного контролю грошових виплат і надходжень, пов'язаних з реалізацією програми технічного переозброєння (фактично, великомасштабної програми інновацій). В Холдингової компанії «Київміськбуд» застосовується система наскрізного кодування всіх об'єктів капіталовкладень і витрат за їх здійсненню. Це дозволяє визначати грошові потоки інвестиційної діяльності прямим методом в системі автоматизованого обліку. Досвід Холдингової компанії «Київміськбуд» підтверджує практичну значимість і економічну ефективність заходів щодо проведення оперативного аналізу грошових потоків інновацій. Необхідні вкладення в організацію системи обліку і контролю покриваються за рахунок підвищення ефективності використання фінансових ресурсів,

запобігання їх нецільового витрачання, а також поліпшення якості прийнятих управлінських рішень.

На закінчення можна зробити **висновок** про необхідність і високу значимість перспективного і подальшого аналізу фінансових результатів і грошових потоків для управління. Оскільки результати аналізу істотно залежать від правильної організації і проведення процедур підготовки даних для аналізу, ми сподіваємося, що запропоновані рекомендації щодо порядку розрахунку грошових потоків інновацій і послідовності їх аналізу сприятимуть як підвищенню продуктивності праці аналітиків господарюючих суб'єктів і оперативності проведення аналізу, який дасть можливість прийняття ефективних управлінських рішень.

1. Економіка і організація інноваційної діяльності: Підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін., Під. ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – К.: ВД „Професіонал”, 2004 – 960 с. 2. Микитюк П. П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства. Монографія. – Тернопіль. Економічна думка, ТНЕУ, 2007. – 296 с. 3. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент. Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ., 2007. – 400 с.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С.О.